

Opponensi vélemény

Molnár Angelika

ТЕКСТ, ЖАНР, СЛОВО: ИССЛЕДОВАНИЯ ПО РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

XIX-XXI ВЕКОВ

című akadémiai doktori értekezéséről

Molnár Angelika, a Debreceni Egyetem Szlavisztikai Intézetének egyetemi docense egy 2022-ben, a moszkvai Azbukovnyik Kiadónál megjelent, orosz nyelvű kötetet nyújtott be akadémiai doktori értekezésésként, az MTA Doktora címére pályázva. Az, hogy ez a könyv már négy éve jelent meg, és nem a magyarországi tudományos közegben, alapvetően meghatározza a bíráló pozícióját is: azt a pozíciót, ami az én esetemben, lévén nem vagyok már az orosz irodalom aktív, a magyarországi, nyugat-európai és amerikai, illetve oroszországi folyamataira naprakészen figyelő kutatója, egyébként is sajátos. De, mielőtt erre még röviden visszatérnék, szeretném leszögezni előzetesen, hogy Molnár Angelika a magyarországi szlavisztika elismert, tevékeny, megbecsült kutatója, hosszabb ideje a hazai Goncsarov-kutatás legfontosabb alakja. Mindemellett, mivel publikációs tevékenysége elsősorban orosz nyelvű, és publikációinak jelentős része oroszországi fórumokon jelenik meg, vitathatatlanul beágyazott az ottani tudományosságba is, nemcsak írásos munkáiban, de gyakori konferenciárészvételeivel is folyamatos diskurzusban áll az orosz irodalomtudománnyal. Mostani munkája évtizedek óta tartó Goncsarov-kutatásának fontos, egyszerre a téma elmélyítését és kiterjesztését igazoló állomása, ami jelentős lépés nem pusztán az életmű kutatásában, de a 19. századi orosz irodalom vizsgálatában is, ideértve a hagyományhoz való viszonyt, a továbbbíróság lehetőségeinek értelmezését is.

Arra az áttekinthető dokumentumok alapján nincs rálátásom, hogy a jelölt mennyire áll tudományos párbeszédben a nyugati Goncsarov-kutatással: ennek azért is van jelentősége, mert a bibliográfia némi egyoldalúságot mutat ebben a tekintetben, illetve amiatt is, mert biztosan voltak korszakok, amikor nem(csak) Oroszországra volt érdemes figyelni, ha Goncsarov újabb értelmezéseire voltunk kíváncsiak. Zöldhelyi Zsuzsa írta még 1993-ban: „Bár az elmúlt években Oroszországban is több érdekes tanulmány látott napvilágot, Goncsarov életművének nagyobb figyelmet szenteltek határain kívül, főleg Németországban és az Egyesült Államokban.” (Filológiai Közlöny, 1993/1) Miközben az elméleti keretben Molnár Angelika gyakran és értő módon hivatkozik nyugati teoretikusokra, az elemző részekben elvétve bukkan fel a nem oroszországi Goncsarov-kutatás: és ezt csak részben magyarázza meg az a számomra egyébként is kissé problematikus kijelentés, ami a tézisekben is olvasható. Nem gondolom, hogy a saját előző munkánkra történő hivatkozás felment az előzetes Goncsarov-kutatásra reflektálás alól, ahogy azt sem érzem elégséges érvnek, hogy ezekhez a közelítésekhez a saját szemléletmódja felől (szövegpoétikai analízis, intertextuális viszonyrendszer) nem tudott kapcsolódni: „Az elmúlt időszakban nem született olyan tudományos igényű munka, amely ezeket a feladatokat Goncsarov életművében végrehajtotta volna: többnyire csak textológiai (A. Balakin), posztkoloniális (E. Bojanowska) vagy témakifejtő (G. Bagautyinova) metódusok érvényesültek. A Goncsarov-regények szakirodalmát a doktori mű nem ismerteti részletesen, ugyanis egyfelől azt már a korábbi könyvek tartalmazták, másfelől a terjedelmi korlátok miatt sem tűnt szükségesnek beilleszteni, elegendő volt csak utalni a kritikában elterjedt főbb álláspontokra és kijelölni azokat a mezsgyét, amelyek mentén ezek aktualizálhatók.” (Tézisek, 3. oldal) Az itt emlegetett kutatók munkái a kötet irodalomjegyzékében nem szerepelnek, pedig, egyfelől, ezek 2018-as munkák, vagyis a Goncsarov poétikájának szentelt

2004-es, majd 2012-es köteteiben (*Поэтика романов И. А. Гончарова; Поэзия прозы в творчестве Гончарова*, illetve *Goncsarov hármaskönyve*) még biztosan nem lehetett rájuk hivatkozni. Azért is jó lett volna, ha, legalább röviden, említésre kerülnek a könyvben, mert a tudományos párbeszédnek az is része, ha egyes koncepcióktól való távolságunkat kifejtjük (és ez sokkal több az emlegetett „ismertetésnél”): az emlegetett textológiai közelítésről különösen szívesen olvastam volna, hiszen a prózapoétikai vizsgálatokkal a szövegváltozatok kérdése igen termékenyen hozható kapcsolatba. A már emlegetett *Goncsarov – ma* címmel megjelent Zöldhelyi Zsuzsa-összefoglalásban olvastam azt is, hogy már a kilencvenes évek elején létezett az orosz Oblomov kritikai kiadása, benne szövegváltozatokkal: az alkotás egyes fázisait tükröző kritikai kiadások abban is segítenek, hogy lássuk az író gondolkodását, illetve a szövegalkítás tudatosságára bizonyítékokat találjunk. A kritikai kiadások elkészítéséhez is elengedhetetlen az a szoros szövegolvasás, amit Molnár Angelikánál is látunk. Megtapasztaltam magam is, hogy gyakran a szövegalkulásra rámutatással lehet meggyőzni azokat a kételkedőket, akik nehezen hiszik el, hogy egy-egy szépirodalmi szövegben a hangkapcsolat-ismétlődések, motívumelőfordulások nem szándéktalanok és véletlenszerűek. Ezért is lenne jó, még ha egyik esetben szövegkiadáshoz, a másokban pedig értelmezéshez vezet is el a szoros szövegolvasás, összekapcsolni a textológiai közelítéseket Goncsarov kapcsán a szövegpoétikai vizsgálódásokkal.

Visszatérve a már emlegetett bírálói pozícióhoz: a könyv megjelenése óta eltelt négy év, természetesen, egyértelművé teszi, hogy azóta megjelent munkákra való hivatkozást nem kérhet számon a bíráló. Ugyanakkor azt is nehéz megállapítani, hogy a kézirat lezárása mikor történhetett meg: miközben nagy terjedelemben, és igen sokrétűen kerül elő a regényben Lermontov *Korunk hőse* című regénye, és kapcsolata a Goncsarov-életművel (különösen a démonizmusra összpontosítva), Kroó Katalin meghatározó 2020-as kötete (*Korunk hőse és korunk irodalomszemiotikája. Karakterpoétika és olvasásszemiotika Lermontov regényében*) nem épül be a koncepcióba, miközben a kutató számos más munkájára történik hivatkozás. Így még arra is gyanakodni kezdtem, hogy a szöveg lezárása 2022-nél is korábban történt. De az értekezésként bemutatott könyv azért is nehéz helyzetbe hozza a bírálót (miközben, félreértés ne essék, erre a szabályzat lehetőséget ad, sőt, én magam is könyvet, és nem kéziratot nyújtottam be annak idején), mert a cím mást ígér, mint amit a könyvtől kapunk. A tézisekben olvasottak alapján arra következtettem, hogy a könyvcím kiválasztása kiadói intencióra történt: „Az intratextuális és intertextuális poétika illetően összeegyeztethetősége okán tűnt alkalmasabbnak a goncsarovi életmű rendszerének érzékeltetése helyett egy saját irodalomtörténet kialakításának, szövegbelső és szövegeközi alakzatok poétikai vizsgálatának a hangsúlyozása a könyv címében, miként azt a kiadó is javasolta.” (Tézisek, 4. oldal) A kiadói döntés teljesen érthető (a könyv ezzel olyan olvasókat kíván megszólítani, akik nem pusztán Goncsarov, de a 19. századi orosz irodalom egésze iránt érdeklődnek), számomra ez a munka mégis mindvégig Goncsarov felől volt olvasható. Az egységet, az MTA Doktora címre benyújtott irodalomtudományi munkáknál elvárt monografikusságot is erősítette volna, ha a könyv szerzőre utaló címet kap, hiszen minden megállapítás Goncsarov életművétől indul el, és oda vezet vissza. (Persze, ha a cím Goncsarovra utal, az „exkúrsusok” valóban kitérők lettek volna – több ilyen is van, pl. Turgenyev lírai prózájáról –: így, hogy a XIX-XXI. századi orosz irodalomban való vizsgálódásokat jelez a kötet cím, nem is kellett volna kitérőnek nevezni őket.) Az nem kérdés, hogy Molnár Angelika következetesen épített kutatói életművében a Goncsarov-életmű tág kontextusba helyezése nagyon fontos lépés: ha pedig arra gondolok, hogy 2004-es, ugyancsak Oroszországban megjelent Goncsarov-monográfiája, amely Phd-disszertációjának átdolgozott változata volt, és két kiadást is megért (ez pedig egy szakkönyvnel

komoly eredmény), akkor reménykedhetek abban, hogy ennek a kötetnek is lesz második kiadása, amely talán a mostani opponensek megállapításának figyelembevételével készül majd el.

És nem pusztán egy javított, orosz közönségnek szánt verziót üdvözlénk: azt is szorgalmaznám, hogy íródjon meg ennek a munkának a magyar olvasók számára készített változata. S. Horváth Géza 2010-es, a Filológiai Közönyben megjelent recenziójában Molnár Angelika 2004-es kötete kapcsán biztatta erre a szerzőt, az egyetemi oktatásra mint szempontra is hivatkozva: ennek a kötetnek az esetében különösen indokoltá tenné az átdolgozást az a rész, amely a magyar líra „Oblomov-verseivel” foglalkozik, és a magyar olvasók érdeklődésére is számot tarthat. Ugyanakkor tisztában vagyok vele, mennyire nem egyszerű fordítást jelentene ez, gyakorlatilag újraírást tenne szükségessé: annak a szoros szövegolvasásnak a tanulságait, amely kiterjed a „szöveggenerálás aspektusaira”, a „költői szó hangszerkezetére”, a „metaforák kibontására”, a „műfaji struktúra különleges ismérveire”, rendkívül nehéz plasztikusan megmutatni az orosz irodalmat csak fordításokból ismerő magyar olvasóknak. Pedig azt, mennyire szükség lenne a közhelyes állítások lebontásához az effajta, magyarul is hozzáférhető elemzésekre, világosan megmutatja ez a könyv is. Például azzal az elemzéssel, amelyet Mihail Ugarov Goncsarovot is újraíró drámája kapcsán kapunk. Itt Molnár Angelika hivatkozik az ezt a drámát is tartalmazó *Orosz népi posta* című 2005-ös kötet egyik magyar kritikusára, Bán Zoltán Andrássra, aki (tőle nem szokatlan módon) gyakorlatilag semmi értékelhetőt nem talált Ugarov művében, kizárólag paródiaként, kliségyűjteményként, utánzatként olvasta: „[...] Mihail Ugarov *Ilja Iljics halála* című színművében Goncsarov *Oblomov* című regényét értelmezi újra. Ez csak a látszat, valójában az égvilágon semmit sem ad hozzá ehhez a remekműhöz, csak elsekélyesíti annak mélységeit, átfogó szellemiségét. A darabban egyetlen rendesen megírt alak sem szerepel, közhelygyűjtemény az egész, humortalanul, nehézkesen előadva. A jegyzet szerint Oblomovhoz képest a többi szereplő »csak fragmentum, így nyelvük is töredékes«. Mármost eltekintve attól, hogy töredékes nyelvvel még nem találkoztam, ebből a fordítás semmit nem érzékeltet; becsületszóra kell elhinnünk, hogy ez igaz.” (Színház, 2005 augusztus, 41.) Hátha ennek a könyvben olvasható, meggyőző elemzésnek a magyar verziójával meg lehetne nyerni a Bánhoz hasonló fanyalgókat: persze, a fordításkritikának is be kellene akkor kerülni a gondolatmenetbe, mindig utalva arra, mit rejt el és mit tesz láthatóvá a magyar változat. És erre Molnár Angelika messzemenőig alkalmas, márcsak saját fordítói praxisa miatt is: nemcsak szakszövegeket, de szépirodalmat vagy orosz meséket is rendszeresen fordít magyarra.

Ahogy az opponensi véleményem elején jeleztem is, sajátosnak érzem a bírálói helyzetemet, hiszen a modern magyar irodalom kutatója vagyok, hiába írtam a PhD-disszertációm *Lermontov Korunk hőse* című regényéből: talán ezért is voltam érzékeny arra a kérdésre, vajon egy effajta, elsősorban az orosz olvasóknak szánt munkában milyen lehetőség van a magyarul született, magyar közönségnek szóló kutatások beépítésére. Molnár Angelika sokszor, sokat támaszkodik magyar kutatókra, ez nem is kérdéses: mégis hiányérzetem támadt több ízben is, illetve a hivatkozások értelmén gondolkodtam el. Egy-egy hivatkozásnak nem vitathatóan tudománymetriai jelentősége is van, de ennél sokkal fontosabb, hogy egy tudományos párbeszéd jele, továbbá diskurzusra ösztönöz: a lábjegyzetek olvasása önmagában is sokat elmond egy szövegről. Ahogy 1925-ben Grigorij Oszipovics Vinokur írta: „Ha megfigyeljük, hogyan bánik egy tudós a frissen megkapott könyvvel, az első percben kifejezetten különösnek találhatjuk olvasói eljárásait. Hiszen a tudós először kizárólag a könyv különféle külső jegyei felé fordul különösen gondosan: megnézi a címet, a kiadás helyét és évét, a különféle, a könyvben közölt mutatokat, a lábjegyzeteket, az előszót, s végül a

tartalomjegyzéket. A szakértő, mielőtt leülne tanulmányozni a könyvet, minden oldalról »körbeszimatolja«, a lehető leggondosabb módon megnézi a külső képét, néhányszor végig is lapozza: ez természetesen azzal magyarázható, hogy a tudományos nyelvnek is megvannak a maga sablonjai és formulái, csak ezek kissé más természetűek, mint azok, amelyek az újságnyelvben vannak. Ezek a sablonok - a tartalomjegyzék, a mutató, a lábjegyzetek, a jellemző terminológia - a tudós számára, ha figyelmesen viszonyul hozzájuk, képesek már előzetesen, a könyv konkrét tartalmával való megismerkedés előtt feltárni, milyen mértékben érdemes odafigyelni erre a könyvre, mennyire tűnik hasznosnak. Más esetben már az adott dolgozatban érintett tárgyak felsorolása, vagy valamilyen bibliográfiai utalás megmutathatja a tudósnak a szerző nézőpontját, az elődökhöz való viszonyát stb.” (Filológiai Közlemények, 2002/1-2.)

Azért is olvasunk így, ahogy Vinokur nagyon pontosan leírja, mert a lábjegyzetekben szereplő információk további olvasásra ösztönözhetnek. Ennek a könyvnek az orosz olvasói nyilván nem tehetik ezt meg könnyen azokban az esetekben, amikor magyarul megjelent munkákat látnak felsorolva: de egyébként sem orientálnak mindig ennek a könyvnek a hivatkozásai. Az csak formai kérdés, hogy nincs egységes hivatkozási rend a szépirodalmi művekre, részenként kapunk újabb kódolást arra, milyen kiadásokra milyen módon történik hivatkozás a szövegben (és ez annyiban több formai kérdésnél, hogy a monografikusságot erősítette volna az egységesség a szépirodalmi hivatkozásokban is). Az már problematikusabb, amikor Fried István neve bukkan fel egy felsorolásban, a 67. oldalon, de ehhez nem kapcsolódik lábjegyzet, Fried nevét a bibliográfiában sem találjuk meg, így csak következtetni tudtam arra, hogy az 1994/2-es Filológiai Közleményben megjelent, *Oblomov „Casta Diva”-ja* című tanulmányát lenne érdemes ezen a ponton elővennünk. Vagy (és elnézést, hogy a saját példámat hozom fel), a 107. oldalon, amikor a *Korunk hőse* kapcsán az általános toposzokról és a természeti metaforákról olvashatunk, az idekapcsolt lábjegyzetben számos könyv felsoroltatik, az én könyvem is bekerült egy nagyon megtisztelő társaságba, többek közt Szerman és Hansen-Löve mellé, de, mivel oldalszámok vagy akár csak röviden jelzett megállapítások nincsenek itt, egyáltalán nem derül ki, melyik munka miért és milyen módon kapcsolódik ide. Amikor pedig a 151. oldalon, Pecsorinnak a Grusnyickij – Mary hercegisasszony kapcsolatban játszott szerepe kapcsán kapunk a főszövegben egy felsorolást arról, melyik Lermontov-kutató hogyan közelített ehhez, és azt láttam, hogy „Szilágyi: ember, Kuliskina és Tamarczenko: rendező, Drozda szerző és színész, stratég, Schmid: költő”, stb., a lábjegyzetben pedig ehhez csak a kötetek, tanulmányok oldalszámok nélküli felsorolását kapjuk, egyszerűen nem tudtam rájönni, vajon mit is mondhattam, mit jelent itt az „ember”, pedig ha én nem értem ezt az utalást, feltehetőleg más sem fogja. Azt sem érzem elégségesnek, amikor a 291-292. oldalon annyit olvasok, hogy a „modern kutatók” a *Szakadék* kapcsán egyetértenek abban, hogy Goncsarov utolsó regénye nemcsak művészregény, de a tradicionális regények igen eredeti transzformációja: jelezni kellett volna, milyen kutatók miféle gondolatmeneteire utal itt a szerző. Hangsúlyoznám, ezeket nem formai hiányosságoknak tartom, hanem tartalmi kérdésnek: számomra a hivatkozásoknak akkor van értelmük, ha valódi párbeszédet jeleznek, még ha az a diskurzus egyet nem értés vagy vita is. Mintha az elemző részekben a más kutatókhoz kapcsolódásban kevésbé érvényesülne az a gondosság, ami az elméleti keretben, például a metaforaelméletek példás összegzésekor megfigyelhető.

Egy effajta kötet esetében, természetesen, messze nem pusztán az eddigi kutatásokhoz való viszonyra kell összpontosítanunk, sőt, nyilvánvalóan azért vesszük a kezünkbe, mert az elemzett művekről szeretnénk új értelmezéseket kapni, meglátni olyan, művek közötti összefüggéseket, amelyekre korábban a kutatók nem figyeltek fel. Az akadémiai doktori

értekezésnél is azt kell mérlegelnünk, mennyiben vannak az adott munkának új tudományos eredményei. Számos ilyet kapunk, ezekért pedig Molnár Angelika minden elismerést megérdemel: ráadásul az intertextuális kapcsolódások feltárása során nem áll meg az egyszerű regisztrálásnál, meggyőzően igazolja, amit ő maga is leszögez, hogy az előszövegek vizsgálata a poétikai emlékezet feltárását jelenti, folytatás és a hagyomány megújítására összpontosítva. Joggal emeli ki a tézisekben a következőt is: „Az orosz romantika (különösen a démonikus tárgyú) alapszövegeit ritkán hozzák összefüggésbe Goncsarov alkotásaival, és az író nagy riválisának, Turgenyevnek a regényeit sem szokták egybevetni a műveivel, továbbá a későbbi korok irodalmi produktumait sem vonják be a reinterpretációk körébe.” (Tézisek 8. oldal) Komoly eredmény Goncsarovnak a Lermontovi démonizmussal való összeolvasása, ahogy sok hozadéka van annak az elemzésnek is, amelynek során a Szorokin-regényt olyan műként értelmezi, amely az orosz aranykor prózanyelvről is szól.

A *Roman* című Szorokin-regény kapcsán Molnár Angelika egy magyar lapban megjelent interjúra hivatkozik, amit Goretity József csinált az íróval még 2005-ben (Élet és Irodalom, 2005/38). Itt a következőt mondta Szorokin: „[...] a klasszikus orosz regénynek ott nem a paródiáját akartam megírni, mint ahogyan némelyek állítani szokták, hanem - hogy úgy mondjam - az orosz regény korszakát. Mert úgy véltem, a klasszikus orosz regény mára nem más, mint klisé, még ha nagyon erős klisé is. És ettől a kliséből, ha eredeti író vagy, meg kell szabadulnod.” Aztán pedig Esterházy Pétert idézi fel Goretity, aki valóban több alkalommal kifejezte irigységét amiatt, hogy a kortárs orosz írók milyen lenyűgöző regényhagyománnyal léphetnek párbeszédbe. Ehhez tette hozzá Szorokin: „Persze, ez így is van, csak hogy az orosz klasszikusok, Puskin, Tolsztoj, Dosztojevszkij nemcsak géniuszok, hanem olyan szörnyetegek is, akik amikor írsz, ott állnak a háta mögött, belelehelnek a tarkódba, és nem hagynak önállóan dolgozni. Én sosem akartam utánozni a nagyokat, mindaz, amit a Románban elkövettem, nem más, mint »irodalmi gimnasztika«, valamiféle tisztán irodalmi kísérlet. Mintha egy kigondolt orosz író megírta volna a klasszikus orosz irodalom kvintesszenciáját.” Ezt a *géniusz-szörnyeteg* ambivalenciát még részletesebben is érdemes lenne kibontani, kifejtve azt, mennyiféleképpen lehet viszonyulni ehhez az örökséghez, miben más a hagyomány újraírása (maradva a kortársaknál) Szorokinnál, illetve a kötetben is emlegetett, másutt Molnár Angelika által is fordított és elemzett Borisz Akunyinnál, összefüggésben a folytatás és szabadulás jelzett kettősségével. Ha pedig ezekben a továbbírásokban Goncsarov kisebb hangsúllyal kerül elő, mint például, Puskin, Lermontov vagy Dosztojevszkij, akár ennek a hiánynak az okait is lehetne elemezni.

A könyvben nemcsak orosz irodalmi újraírásokról, de a magyar irodalom Oblomov-seiről is kapunk egy értékes fejezetet: különösen dicsérendő, hogy Molnár Angelika mulasztást is pótol, hiszen az elemzettek közül eddig csak Petőfi *Pató Pál úr* című verse volt oroszul olvasható, most már, az ő fordításában, Falu Tamás, Ágh István és Petőcz András egy-egy verse is elérhető. Ugyanakkor az az indító állítás, hogy a klasszikus és modern magyar irodalom csak versekkel kapcsolódna Goncsarovhoz és az *Oblomov*hoz, legalábbis megkérdőjelezhető. Már 1945-ben írt Zsigmond Ferenc arról, egyébként idézve a kötetben elemzett Falu Tamás-verset is (*Oblomov-hatások irodalmunkban*, Értékezések a Nyelv- és Széptudományok köréből, 1945/6), hogy, többek közt, Krúdy Gyula, Czóbel Minka, Beczássy Judit folytatták, prózai műveikkel, Goncsarovot. Beczássy egyébként amiatt is érdekes lehet, mert ő írt darabot magyar színpadra az *Oblomov*ból. De Konrád György *A látogató* című regényének recepciójában is felbukkant olyan megállapítás, hogy az egyik hősből, dr. Bandula Endrében „oblomovi figurát” láthatunk (Lásd Fehér Ferenc cikkét a Nagyvilág 1969/9-es számában): ez a megállapítás annál is érdekesebb, mert Konrád, ugyancsak a hatvanas években,

ugyanebben a lapban, *Emlékezés az Oblomov írójára* címmel írt Goncsarovról (Nagyvilág, 1962/9). De további Oblomovhoz kapcsolódó verseket is lehet találni a magyar irodalomban: ezeket inkább érdekességekként említem, hiszen nem ígér a kötet ebben a vonatkozásban teljességet: Lackfi János című verse az 1990/7-es *Mozgó Világban*, Cukor György *Betűk kora* című verse az 1990/12-es *Kortársban*, Bárdos László *Oblomov esélyei* című verse az 1997/12-es *Alföldben* jelent meg. A magam részéről egyébként az utóbbit tartom a legizgalmasabb műnek, egyben a világirodalomban kivételesen tájékozott Bárdos László életművének valamelyes ismeretében a leginkább alapos elemzésre érdemesnek.

Van ugyanakkor egy olyan sejtésem, bár az igazolására most nem mernék vállalkozni, hogy az 1980-as évek után megszorodott magyar Oblomov-versek nem pusztán a Goncsarov-regény olvasástapasztalatából, de legalább ennyire az 1979-es, Magyarországon a nyolcvanas években kultfilmmé vált, Nyikita Mihalkov által rendezett *Oblomov néhány napja* című filmre való reakcióként is születtek. Ahogy az orosz felesleges ember – magyar dzsenti viszonylat sem feltétlenül a szöveg-szöveg kapcsolatból érthető meg, hanem olyan rendezésekből, amikor Csehovot „móriczos” hangsúlyokkal vagy egyes Móricz-regényeket Csehov-allúziókkal állítottak olyan rendezők színpadra, mint, például, Harag György. A magyar Oblomov-versek elméleti keretezéséhez pedig sokat segíthetett, illetve az orosz olvasó számára is tanulságokkal járt volna a magyar líra „oroszverseinek” tárgyalása, Szőke Katalin, Regéczi Ildikó, az utóbbi időszakban pedig Rálik Alexandra kutatásai nyomán. Akár arra is kitérve, vajon ezek az Oblomov-versek odahelyezhetők-e Baka István, Bogdán László, Kovács András Ferenc és mások ún. „oroszversei” mellé, vagy sem.

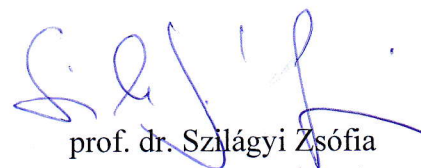
És még egy lehetséges, termékeny kapcsolódás a magyar irodalmat érintő mai kutatási trendekhez. Messze nem pusztán tematikus, sokkal inkább a prózapoétikai közelítés keretében is hasznosítható magyar-orosz irodalmi párhuzamot jelent, ha a Molnár Angelika által is részletesen elemzett tájleírások felől közelítve Ivan Goncsarovot a számára kortárs Jókai Mór egyes műveivel vetjük össze. Kovács Árpád nyomán Molnár Angelika a költői szövegekben a tájleírásokat poétikailag közelíti meg, arra összpontosítva, hogy ezek semmiképp sem kitérők, hiszen bennük új szemantika jön létre. A Goncsarov-életműben olyan fontos „sziget-képzet” már magában is elvezethet Jókaihoz (gondoljuk csak *Az arany emberben* a Senki szigetére), másfelől a Goncsarov- és a Jókai-értés története és jelenbeli kérdésfeltevései is közelíthetők egymáshoz. Idézem ennek kapcsán a remek Jókai-kutatót, Hansági Ágnes, egy Owaimer Olivér által készített, 2025-ös Jókai-interjúból: „A magyar irodalomtudomány 20. századi »veszteséglistáján« az egyik legkomolyabb, hogy a strukturalizmus lényegében »elkerülte« a magyar tudományos diskurzust. Abban a mindent elsőprő formájában legalábbis, ahogyan a nyugati világban vagy az orosz és általában a szláv irodalomtudományokban végbement. A századvégi, posztstrukturalista, azután pedig az antihermeneutikus és kultúratudományos fordulatok úgy értek utol bennünket, hogy előtte nem történt meg az irodalmi szövegek működés módjával, textuális sajátosságaival való számvetés. A Jókai-életmű sem volt kivétel ezalól, az irodalomtörténet-írás olyan közhelyeket örökített tovább poétikájáról, az egyes művekről, amelyeket maguk a szövegek cáfolnak meg, már ha tüzetes vizsgálat alá vesszük őket. Ezt az elmaradt strukturalizmust bepótolni persze nem lehetett. A cél tehát mindenekelőtt az volt, hogy nézzük meg a szövegeket akárhogy, de »közelről«, olvassuk őket újra, nyilván ki-ki a saját módszere, metodikája szerint, és egy-egy téma mentén vitassuk meg azt, amit találunk.” (<https://www.jelenkor.net/interju/3716/jokai-beszeltetesek-hansagi-agnes>)

Végezetül, akár lesz újabb kiadás a könyvből, akár nem, néhány, a szerkezetet érintő megjegyzést tennék meg. Miközben az elméleti alapok részletes ismertetését indokolhatónak gondolom, határozottabban összekapcsoltam volna az elemző részekkel: jelenleg nagyon

elválik egymástól a két egység. Ha pedig azt el is tudom fogadni, hogy a diszkurzív poétika külön kifejtést kap, Kovács Árpádnak az ezt követően ismertetett, Goncsarov prózanyelvéről szóló koncepcióját már a recepció ismertetésébe építeném be, illetve azokon a pontokon hivatkoznék rá, amikor a gondolatmenettel kapcsolatba hozható. A saját, megelőző kutatásokat pedig a mostaninál erőteljesebben (még ha nem is hosszan) beleírnám ebbe a munkába is, nem várva el az olvasótól, hogy ő keresse meg ennek az egyébként nagyon sokrétűen kibontakozó szellemi útnak a különböző kötetekben fellelhető nyomait.

Összességében, a jelzett kritikai észrevételem ellenére, szeretném leszögezni, hogy Molnár Angelika az MTA Doktora cím elnyerésére benyújtott orosz nyelvű könyve komoly tudományos teljesítmény, a magyarországi ruszisztika, különösen a Goncsarov-kutatás fontos állomása. Ez alapján Molnár Angelikát alkalmasnak látom az MTA Doktora cím elnyerésére, az értekezés nyilvános vitára bocsátását támogatom.

Budapest, 2026. május 2.

prof. dr. Szilágyi Zsófia
egyetemi tanár

Szegedi Tudományegyetem, Magyar Irodalmi Tanszék